

Слаквіч А. О.
студентка 1 курсу
Херсонський державний університет
Наук. кер.: Бондаренко Л. Г., к. пед. н., доцент

МОТИВ ДОРОГИ У ТВОРАХ В. АРЕНЄВА «БІСОВА ДУША...» ТА А. САПКОВСЬКОГО «ВІДЬМАК. ОСТАННЄ БАЖАННЯ»

Становлення фентезі як окремого жанру художньої літератури відбулося у середині ХХ ст., проте увагу науковців він привернув значно пізніше.

Актуальність теми дослідження зумовлена популярністю фентезійної літератури та необхідністю вивчення вітчизняних зразків цього жанру у компаративному аспекті.

Метою статті є дослідження мотиву дороги як однієї з провідних ознак фентезійної літератури у творах В. Арєнева «Бісова душа...» та А. Сапковського «Відьмак. Останнє бажання».

Певний час фентезі та фантастику вважали синонімічними поняттями, проте за тлумаченням «Літературознавчої енциклопедії» фентезі (англ. *fantasy*: ідея, вигадка) – це «жанровий різновид фантастики, в якому використовуються ірраціональні мотиви чарівництва, магії, рицарського епосу, поєднані з реалістичною нарацією, змальовуються віртуальні світи із середньовічними реаліями, нетехнічною психологією» [3]. Важливою рисою творів, написаних у жанрі фентезі, є протистояння «добра і зла», боротьба з потойбічними силами, долання труднощів і перешкод, дивовижні та магичні епізоди.

Для сучасного українського фентезі властиві певні особливості, які визначаються використанням автентичної української міфології, фольклорно-фантастичних джерел. Національна своєрідність вітчизняної літератури визначається її фольклоризмом, тобто наявністю у творі фольклорних елементів. «Вітчизняні автори фентезійних творів подають власний варіант інтерпретації реальності, опираючись на фольклорно-міфологічні традиції нашого народу» [2, с. 492].

Для фентезі характерним є мотив дороги, коли головний герой вирушає у подорож для порятунку людства. Під час мандрівки він потрапляє у різні небезпечні ситуації, допомагає людям, бореться за справедливість. Завдяки своїм зусиллям, умінням, частіше хоробрості та сміливості, персонажу вдається уникнути загрози життю і залишитись неушкодженим. Він досягає поставленої мети інколи нелегкою ціною, це можна порівняти з грою або певним квестом.

Подорожуючи по світу поодиночі, герої фентезійних книг на деякий час можуть випадково зустріти незвичного супутника, який допомагає впоратись з небезпекою або ділиться певними знаннями. Герої фентезі, як, наприклад, Геральт з книги «Відьмак» та Андрій Ярчук з повісті «Бісова душа» подорожують з чітко поставленою метою, для когось – це знищення різноманітної погані, заховання скарбу, урятування гарних жінок, полювання на темні сили та здобування коштовних артефактів.

В. Арєнєву вдалося створити власний оригінальний художній світ на відповідній фольклорно-міфологічній основі. Джерелами його повісті-фантазії «Бісова душа, або Заклятий скарб» дослідники вважають фантастичні оповідки Петра Гулака-Артемівського, Пантелеймона Куліша, Олекси Стороженка та ін. Місце розвитку подій у творі – Україна. Вона зображена як країна язичницьких вірувань, що переплітаються з християнською мораллю, козаччини та духу свободи. У «Післямові для уважного читача» письменник пише: *«події повісті відбуваються в Україні в епоху умовного середньовіччя, в період між заснуванням Запорізької Січі і початком воєн Богдана Хмельницького»* [1].

Сюжет твору розгортається навколо таємничої скриньки, яку головний герой – літній козак-характерник Андрій Ярчук, повинен заховати та закласти місце, де вона схована, і попутно врятуватися від усіх тих, хто полює за цією скринєю. На шляху йому зустрічається чимало міфічних істот, таких як перевертні, відьми, упирі, берегині тощо. Письменник деталізує як побудову створеного фентезійного світу, так і українські історичні факти XVII ст.

Автор створив цілу систему містичних обрядів, міфологізованих образів та легенд, застосував у творах виключно українські образи нечисті з метою зображення фентезійних та реальних подій у творі. Повість «Бісова душа» можна цілком зарахувати до фентезі-квесту, тому що сюжет твору базується на пригодах і подорожі героя, якому потрібно пройти довгий шлях через потойбіччя та інші страшні місця, щоб заховати загадкову скриню.

На своєму шляху Андрія спіткало чимало труднощів та багато загадкових, частіше моторошних створінь, серед них були мавки, упирі, характерники, чаклуни, відьми, перевертні та ще чимало нечисті.

Книга базується на виключно традиційному, українському фольклорі. Головний герой Андрій вирушає в дорогу, щоб виконати певне завдання: *«– Тож просто віднести, закласти й закопати? – перепитав Андрій. – Віднести, закласти і закопати, – підтвердив незнайомець у плащі з каптуром. – Та хіба я казав: «просто»?»* [1].

Андрій подорожує між Яв'ю – місцем, у якому живуть усі смертні, Нав'ю – це перехідний простір, та Вирієм – це потойбіччя. Він настільки одержимий завданням сховати та закласти скарб, що починає бачити віщі сни, у яких йому сниться дорога з багатьма перешкодами. *«Сни снилися йому нечасто, але завжди, коли напередодні він кого-небудь "витягував". І завжди – одні й ті самі: чорний сніг, фіолетові зірки, шлях. І він, розпадаючись на сотні уламків, намагається зібрати себе, та лише ще більше...»* [1].

У творах А. Сапковського з циклу «Сага про відьмака» детально зображено «вторинний світ» докола головних персонажів, усі соціальні, політичні, економічні риси. Автор описує життя, у якому для мешканців магія та дракони не є чимось дивовижним та незвичним, описує жителів, мотивації, думки, дії героїв. Мотив подорожі є обов'язковим елементом фентезійного твору, тому А. Сапковський зосередив свою увагу на пригодах головного героя Геральта з друзями, чаклунки Йєніфері, князівни Цирі. У цьому романі автор майстерно користується хронотопом. У ході сюжету читач дізнається про можливість подорожування між світами, поза простором та часом. Саме

завдяки такій здатності герой може знайти собі прихисток від небезпеки. Протягом кількох книг Геральт та його компанія подорожують з метою пошуку Цірі, та не лише вони весь час у дорозі, відьмачка також подорожує у часі між світами, сподіваючись знайти своїх друзів. *«Від Яруги до Драконячих гір мандрує один з останніх відьмаків – Геральт із Рівії, зустрічаючи людей та істот, які чимось дуже нагадують персонажів відомих казок, та намагаючись зрозуміти, чи залишилося у ньому самому хоч щось від людини, чи він – тільки додаток до двох своїх мечів: звичайного залізного та відьмачого»* [4].

Отже, у творах В. Арєнєва «Бісова душа» та А. Сапковського «Відьмак» простежуються всі головні риси фентезі. Серед відмінностей цих творів можна виокремити причину мандрів головних героїв. Наприклад, Геральт із роману А. Сапковського заробляє тим, що винищує химер, потвор, злих і темних істот, тому він і мандрує, шукаючи їх. А Андрій Ярчук з повісті-фантазії В. Арєнєва зібрався доживати віку в Межигірському монастирі, однак йому залишилось виконати одну обіцянку – закласти й заховати скарб, а саме – коштовну скриньку. Саме тому Андрій вирушає у мандри, де на нього чекають пригоди, випробування, втрати й зустрічі.

Спільним є присутність магічних та фантастичних істот, різноманітні загадки, що додають стрімкості розвитку подій, динаміка і гострота конфліктів, у яких випробовуються сила волі та позитивні риси героїв. Поєднує обидва твори і мотив дороги. Герої вирушають у мандрівку з метою пошуку друзів, скарбів, боротьби з потойбічними силами. Саме у дорозі вони стикаються з перешкодами, що мають подолати для досягнення поставленої мети.

Література

1. Арєнєв В. Бісова душа, або заклятий скарб. Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2019. 208 с.
2. Бондаренко Л. Г. Роман Галини Пагутяк «Королівство» як культурологічна модифікація фентезі: методичний аспект. *Діалог мов – діалог культур. Україна і світ* : матер. X міжнар. наук. інтернет-конф. з україністики. Мюнхен, 24-27 жовтня 2019. Дортмунд, 2020. С. 492-499.
3. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. Київ: Академія, 2007. (Серія «Енциклопедія ерудита»: ЕЕ). Т. 2: М (Маадай-Кара) Я (я-форма) / авт. уклад. Ковалів Ю. І. 622 с.
4. Сапковський А. Відьмак. Останнє бажання. (Книга 1). Переклад з пол.: Сергій Легеза. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2016. 288 с.

Слаквіч А. Мотив дороги у творах В. Арєнєва «Бісова душа...» та А. Сапковського «Відьмак. Останнє бажання». *Українська література в просторі культури і цивілізації: збірник наукових праць студентів, аспірантів і молодих вчених*. Запоріжжя: ЗНУ, 2021. С. 134-136.